

**rafael
alberti**

**KËNGA
E ENGJËLLIT
TË PAFAT**

Rafael Alberti

KËNGA E ENGJËLLIT TË PAFAT

Biblioteka O R F E U

Redaktor

Ali Podrimja

Zgjedhi

Mateja Matevski

Përktheu

Adem Gajtani

Lektor

Riza Bica

850-1

RAFAEL ALBERTI

KËNGA E ENGJËLLIT TË PAFAT

RILINDJA
Redaksia e botimeve
Prishtinë
1981

BIBLIOTEKA POPULLORE „MILLADIN POPOVIĆ“
NARODNA BIBLIOTEKA „MILADIN „POPOVIĆ“

F. H. për të 22/6/62

Nr. Inv. 34. 7/9

Inv. Br.

PRISHTINË — PRIŠTINA

Kopërtinën e punoi

Rezhap Ferri

KËNGËT E PARA

1.

Sendet i zhvesh
çfarë polipi jugor m'është shpirti?

Kullë prej yjesh
çfarë telegrami më dërgon
era e plagosur prej klithjesh?

Shigjetat e shigjetarëve të rinj
vran zemrën e botës.

Kurse jahona shtillon
kalemin tingëllues të kambanave.

2.

Nata e varur
në trekëndësh druri.

Gjunjézime të hareshme
ia mirosin sandalet dhe e puthin.

Venë
butësisht e largët
— brezi i globusit.

Arterie të paskajshme
detet e zemrës përgjak.

3.

Anija e viteve
me kompas të thyer
tashmë në cektinë ka mbetur.

Në qiell
shikime të palëvishme
t'yjve të pikëlluar.

Sall një barkarolë
erërat i dridon
kurse dallgat i errëson.

(San Rafael, gusht 1922)

QIELLI I RI

Monotoni e lashtë
e qiellit të ri
të lashtë

Kanerina e strehës
këndon këngë të re
me fyellin e vet
prej qelqi të larmë
të lashtë.

Qytet shekujsh të pakufizuar

Kalojnë qetë prej guri
të vjetër,
thundra prej asfalti,
sy kah horizonti,
të ri.

Travajet e verdhë
pikturojnë fuga të vjeshtës
së vjetër.

DETIT

Detit

shiriti i kaltër i kësaj kënge

Kërset flaka bengaliane
yjet i sulmon raketa e piratëve

shthuri flokët
zemra pas tyre tash do të lundrojë

Të blerta tashmë algjet e natës
dhe vrik ëndrra do të fluturojë

SIRENA E FUSHËS

Atë sirenë, të somnabule
ndiqeni nëpër shpatie.

(Në shi të blertë prej dy shelgjesh
era një rrjetë luhat.)

Fli, sirenë e luginave
o ti bijë e lavërdhëzave
gërshetat e tua të magdonosit
barërave po të thuren.

Kambanëzat dhe bagëtia
kumtojnë se po vjen siesta.

(Në shi prej dy shelgjesh e vdekur,
sirenë të të luhat era.)

DRENUSHA IME

Drenushën time, o miku im,
drenushën e bardhë.

Ujqit e therën
afër ujit

Dhe nëpër lumë, miku im,
ata u zhdukën.

E therën ujqit
në ujë.

SHTRYDHËMNI MBI DET

Shtrydhemni ju mbi det,
edhe në diell, sikur t'isha
një copë e velanijes së bardhë.

Derdheni gjakun tim.
jeta ime të thahet
mbi rrjetat e limanit.

Hidhmëni të thatë në ujë,
me gur të rëndë në qafë,
të mos lundroj unë më.

Gjakun e kam nëpër dete.
Anije, lundroni nëpër të.
Unë nën të prehem i qetë.

ËNDRRA

Lundroni, lundërtarë

Hil Visente

Natë.

Hëna, kërmill i blertë,
Në të gjitha tarracat e larta
vasha lakuriqe të bardha.

Lundroni lundërtarë!
Globusi do të vdesë në det
nga dheu që ikën me ngadalë.

Agim.

Ëndërroni, vasha të bardha,
deri sa globusi të bjerë në gjinjtë
e detit që po gufon.

Lundroni lundërtarë!
derisa në kraharonin e detit
globusin e zu gjumi.

NËSE VDES ZËRI NË TOKË

Nëse më vdes zëri në tokë
çojeni në skaj të detit
le të flejë ai në breg.

Çojeni në skaj të detit
kapiten i një anijeje
ushtarake le të jetë ai.

Më shumë shenja detare
të stolisin, zëri im:
mbi zemër është një spirancë,
mbi spirancë është një yll,
mbi yll era gjendet
mbi erën gjenden velat.

ARANDA E DUEROS

Agimin, e dashura ime,
agimin që unë e dua.

Në gardhiqet e Dueros
deri sa kaluron agimi
unë ty të pres.

Mos prit të agojë ai
unë ty të pres.

ROA DE DUERO

Qe prapë lumi, e dashura ime,
dhe prapë ura mbi atë.

Ura me dy sy të mēdhej
sytë e mi tash.

Të mēdhenj si të mitë,
e dashur.
Si sytë kur të të shikoj!

GËRMADHAT

Penjaranda de Dueros

Më lejoni të qaj këtu
mbi këtë gur kështu i ulur,
Kastiliotë,
deri sa vashat po i mbushin
shtambat me atë ujë të cemtë.

Më jep, or fëmijë, një pikë ujë
për buzët e stëretura.

NGA KANIKOSI DE LA SIERA PËR SANTA DOMINGO DE SILOS

S'dua natën ta kaloj
në luginën pa dritë hëne
unë nuk dua.

Unë nuk dua ta kaloj
sepse fundin s'po e shoh
të pyllit, të pishave.

32.7/9

SIERA DE PANKORVO

S'e di, e dashura mike,
e dashura ime s'e di,
as cilët ishin lisa
as cilët ishin plepa,
as cila ishte arrë,
kur ajo erë e marrë
gjethet ua mblodhi,
trungjet ua shkuli.

MADRIGALI PËR KRAHËRIN E HUMBUR

(Këngë ninullash)

1.

Eh, e dashura ime,
eh, e dashur, eh,
krahëri yt i bukur
i vogël dhe i blertë!

E humbe ti atë,
eh, e dashur, eh
krahërin, e dashura ime,
krahërin prej qelqi.

Krahëri yt i bukur,
eh, e dashur, eh,
ishte prej qelqi të blertë,
e dashura ime,
eh.

2.

Fle
në det, në kopsht i humbur
shkon e vjen, e dashur, krahëri yt,
në flokët e jeta ime
të një sirene të blertë.
Të një sirene që po krehet
e blertë në erë,
deri sa era ulërin dhe zhduket.

Fli, e dashur,
vjen e shkon ai.

SPANJËN E KALOJ ME TY

Spanjën e kaloj me ty!

Në rrugë, në tregje,
në fshatra dhe qytete,
duke shitur kuaj të mplakur,
jeta ime, për hamshorë.

Botën e kaloj me ty.

CILI SHTEG E FSHEHU ATË

Cili shteg e fshehu atë?
A di, erë, a di?

Ajo për Benameji?
Për Lucenë o për Priego?
Ose kah Loja ajo ka ikur?
A di, erë, a di?

Tash më kujtohet: dikush tha
se je nisur për në Sevilë.
Për në Sevilë? Nu e di.

Cili shteg e fshehu atë?
A di, erë, a di?

SHITJA

Po shes re me ngjyra të larme:
të rrumbullakta dhe të kuqe,
dalldisjet që i qetësojnë!

Shes re me ngjyrë manushaqeje,
trëndafila dhe agime
të praruara perëndime!

Afërdita që ndriçon
e këputur nga degët e blerta
nga pjeshkë të qiellit të lartë!

Borën, prushin dhe këtë këngë
po i shes, unë po i shes!

E MALLKUARA

Me të zeza dhe me pikëllim,
midis mureve e vdekur
me vel fytyrën që ia fsheh.

— Nuk mundesh nëpër atë portë,
të shkëlesh në shtëpinë e saj.

Portokaj dhe limonë
të janë pranë, pas këtij gardhi,
në kopshtin me hije të ftohtë.

— S'po t'i prek degët, kurrë,
o syri im, dora e jote!

NËNA PA TË HETUAR

Nëna pa të hetuar
hape ti portën tënde
dhe ndër ullinj dil.

Rruga po të çon në fushë
i fshehur skaj saj
me kalin tim të pres.

Do të shkojmë udhëve të gjata
kah deti që na çojnë
nëse vjen, o dashuri.

Nëse, vjen, o dashuri,
pa ditur nëna jote
pa u zgjuar ati yt.

E NRITSHME DHE E ERRËT

Emilio Pradosit

Edhe unë... deri sa më shikoje ti —,
dritë para greminës së hijeve,
nuk mund të të çliroja.

— Ndhimë, dritë, ndhimë!

Varrtari, nata
pa lopatë dhe pa kazmë,
hapte një tunel memec deri në fund të tokës
ecte me ty.

— Ndhimë, dritë, ndhimë!

Kurse ti më shikoje nga lart.
Oh, më shikoje ti,
por një grusht, gëlqerja shtangte
gjuhën, duart dhe këmbët e mia!

— Ndhimë, dritë, ndhimë!

Ti sharroje poshtë, në fundin e errët,
kurse unë lart, në dritë.

XIXËLLIMI

Dritë e hënës, në poliklinikë.

Dridhja përhapet rrugëve
elektrike.

Dy këmbë, mbi mermer,
të kryqëzuara, pa trup,
të këputura në gjunj.

Dy këmbë, të lira, nga shpata.

Ky?

Në poliklinikë, askush.

ENGËJLLI I PANJOHUR

Nostalgjia e arkangjelëve!
Unë ekzistojë...
Më shikoni.

I veshur si të gjithë
kush mund t'i shohë flatrat.
Çfarë isha s'di askush.
Nuk më njohin.

Në rrugë kush do të kujtohet?
Këpucat janë sandale të mia.
Tunika ime — pantolonat
dhe palltoja angleze.
Më thua, cili jam?

E, megjithatë ekzistojë...
Më shikoni.

TRUPI I PABANUAR

Duke goditur çivitë
në drunj.

As drita, as era,
as kristalet s'e shikojnë.
As kristalet.

S'i di qytetet.
Nuk kujtohet.
Ecën i vdekur.
I vdekur këmbë shëtiti rrugëve.

Mos e pyetni. Kapeni.
Jo, lereni.

Pa sy, pa zë, pa hije.
Madje edhe pa hije.
I padukshëm për botën.
Dhe askush.

ENGJËLLI I NUMRAVE

Virgjërat me raportorë
dhe me kompase përgjojnë
mbi tabelat qiellore.

Dhe engjëlli i numrave
fluturon i mejtuar
prej 1 deri në 2, prej dy deri në 3,
prej 3 deri në 4.

Shpuza të ftohta dhe shkumësa
shkruajnë dhe fshijnë
dritën e gjithësisë.

As diell, as hanë, as yje,
as shkëlqim i blertë i papritur
i rrufesë dhe i dritës.
As erë. Sall re.

Virgjërat me raportorë
dhe kompase, qajnë.

Kurse në tabelat morte
engjëlli i numrave
është kërrusur i pajetë
mbi 1 dhe mbi 2,
mbi 3, mbi 4...

THIRRJA E HIJES

Të thërras hije, në erë.
Hije e njëzet shekujve,
para të vërtetës s'erës,
erës, erës, erës.

Erë që kurrë nuk del
prej shpellës dhe që botës
s'ia ktheve fishkëllimën
me lindje pranuar prej erës,
prej erës, erës, erës.

Hije pa dritë, hije,
xehetare e thellësive
të njëzet varrezave,
të njëzet shekujve të zbrazët
pa erë, erë, erë.

Hije, dil në maja, hije,
para njëmendësisë s'erës,
erës, erës, erës.

KËNGA E ENGJËLLIT TË PAFAT

Ti je ajo që kalon:
ujë që më çon
dhe që do të më lësh.

Më kërkoni ndër valë.

Ti je ajo që kthim s'ka:
erë që në hije
ndizet e fiket.

Më kërkoni ndër borëra.

Ajo që s'di
tokë e rroposur
që s'flet me askënd.

Më kërkoni në erë.

ENGJËLLI ENGJËLL

Dhe ishte det dhe ia dha emrin,
era mbiemrin,
retë trupin,
e shpirtin zjarri.

Toka, hiç.

Atë mbretëri të lëvizshme
të lëvarur për orla
s'e njohin.

Kurrë me hijen e vet
një njeri s'e përshkroi.

QENI I FLAKTË

Jug.

Fushë e thatë, metalike.

Rrafshinë, pa shpirt, trupi im.

Qendër.

E madhe, që mbulon çdo gjë
hije e palëvizshme e qenit.

Veri.

Shpirti im spiral, i vetëm,
kërkon për ëndërr kafaz.

Kërceju! Kapi!

Hije e palëvizshme e qenit, kërce!
Bashkohi, hije e qenit!

Erërat përhapin angullimin
të dhëmbëzuar me flakë të mprehta.

Veri!
Si vigan çohet era e veriut...
Dhe shpirti ikën.

Jug.
Si divi çohet era e jugut...
dhe trupi ikën.

Qendër!
Ikën edhe qendra,
e skuqur, e fuqishme, e pakufijshme,
hije e palëvizshme e qenit.
Hije e shtangur.

Fushë metalike, e thatë.
E shkretë dhe e
tharë.

ENGJËLLI I MIRË

Erdhi ai që e kërkoi
që e thirrja.

Jo ai që i fshin qiejt pa mbrojtje,
yjet pa kasolla,
hënat pa atdhe,
borëra.

Borërat e rëna prej një dore,
një emër,
një ëndërr,
një ballë.

Jo ai që për flokë
e ka lidhur vdekjen.

Por ai që e dua.

Pa gërvishtur nëpër ajër,
pa thyer degët, pa dridhur xhamat.

Ai që për flokët e tij
e ka lidhur qetësinë.
Edhe pa më fyer
ti më çele në kraharror një hulli
prej drite të butë
dhe shpirtin lundruet të ma bëj.

ENGJËLLI GRYKËS

Endacakë të ndryshëm
popujsh dhe vendesh që s'gjenden në harfa,
bisedonin.

Ky njeri është i vdekur
pa ditur.

Dëshiron ta sulmojë bankën,
t'i rrëmbejë retë, yjet dhe kometet e arta,
dhe ta blejë më të shtrenjtën:
qiellin.

Kurse ky njeri është i vdekur.

Dridhje nëntokësore ballin ia trandin.
Shembje të tokës,
jehona ankthi,
tinguj mihësish dhe lopatash të përziara,
veshët.

Sy,
drita acetileni,
pusa të lagësht të artë.
Zemër,
shpërthime gurësh, dinamiti.

Xeheroret ëndërrojnë.

AGIMI QË PAGËZON

Me sulmet delikate dhe të trëndafilta agimi të emërtonte:
Ëndrrën me dy kuptime, Engjëllinë e pashpresa, Mashtrimin
e shiut në mal.

Me megjën e shpirtit tim që i përkujton lumenjtë
luhatej i palëvizshëm, i pavendosur:
Yll i rrëzuar, Drita konfuze me vaj, Kristal i parë.

Jo.
Mashtrim i borës në ujë, emri yt.

LUGETËRIT

Në shpirtin tim aq peshojnë tashmë të vdekurit e ardhshëm
sa që s'mund të bëj më asnjë hap
gurët pa au çelur barkun.

Ç'klithin dhe ç'mbrojnë këto veshje të thara
nga avullimet?

Përgjaken sytë e maskave të shpuara nga të dridhurat.
Qielli s'duron më midis aq varrezave
të vërshuara prej këpurdhave të qelbura.

Ku të iket nga ankthi i atyre që duhet të vdesin?
Nata shembet nga pesha e bagazhit të padukshëm.
Kapeni xixën e shtyllës elektrike që i mbyt ushtritë dhe
grigjet.

Një njeri dhe një lopë e humbur.

Çfarë fatkeqësi të reja përgjojnë gjethet kësaj vjeshte?
Shpirti s'mund të durojë tashmë pa qëllime ta mbaj atë.
Për t'u mbrojtur nga shiu ëndrra kah një çiflik synon
Parmbrëmë tashmë nuk ulëruan ujkonjat.

Ç'po pres i rrethuar nga të vdekurit në zgrip
të një agimi të pasigurt?

LAMTUMIRË

U thosha lamtumirë duke qarë peronëve.

Zotërojeni,

zotërojeni gjakun tim,

muret,

mure, që e përgjoni dhe e ndani nga gjaku tjetër që fle.

A nuk u thosha unë lamtumirë sepse po shkoja kah vdekja?

Tash,

kur ju flas t a s h,

bëni të ngrihen zjarri dhe yjet që bien.

Të mos e them më atë fjalë nëpër trene.

Sepse,

më dëgjoni:

I ju j është gjaku që këlthet duke u rrëzuar në ujëra
me urat.

TAKIMI I PIKËLLUESHËM ME SHARLON

Kravata ime, dorëzat e mia
dorëzat e mia, kravata ime!

Flutura s'di për vdekjen e rrobaqepësve
për depertimin e detit në vitrina.
Mosha ime është, o zotërinj, 900 000 vjet.
Oh!

Unë isha fëmijë kur peshqit ende nuk notonin,
gusat kur s'e tregonin meshën,
as kërmilli nuk e sulmonte macen.
Hajde, zonjushë, të luajmë lojën e maces dhe të miut.

Gjëja më e pikëllueshme është ora, zotëri:
ora 11, dymbëdhjetë, një, dy.

Pikërisht n'orën tre do të vdesë një kalimtar.
Ti hënë, mos u frikëso,
dritë hëne e taksive të ngadalshëm,
dritë hëna e blozës së zjarrfikësve.

Qyteti digjet në qiell,
një veshje si imja bezdiset në fushë.

Unë jam befas 25-vjeçar.
Qe po bien fjollat e borës, fjollat,
kurse trupi im shndërrohet në kasollë prej trerësh.

Të ftoj të pushosh, erë.
Tashmë është vonë t'i hamë për darkë yjet.

Dru i humbur, jemi për vallëzim.
Një valle për ujqërit,
për ëndërrën e pulës pa kthetrat e dhelprës.

E humba bastunin.
Është e pikëllueshme të mendosh vetëm për këtë i vetëm
në botë.

Bastuni im.

Borsalino, mëngët,
dorëzat e mia, këpucët e mia.

Dashuria ime, ora është nyje që më së forti dhemb:
ora 11, dymbëdhjetë, dy, një.

Ora është pikërisht tre.
Një trup lakuriq avullohet në barnatore.

BASTER KITONI E KËRKON
NË MAL TË FEJUARËN E TIJ
E CILA ËSHTË NJË LOPË E VËRTETË

1, 2, 3 dhe 4.

Nuk janë këto këpuca të mia në këta katër hapa.
Fasi nuk janë këto këpuza të mia në këta katër hapa,
atëherë këta katër hapa të kujt janë?

Mos janë të peshkaqenit?
Të elefantit të posalindur ose të ndonjë pate?
Të ndonjë pleshti ose të ndonjë shkurtëze?

(Pi, pi, pi.)

Georginaaaaaaaaaa!
Ku je ti?
Georginë, s'të dëgjoj, jo.
Ç'do të mendojë për mua mustaku i atit tënd?

(Eeeeeeeeeee!)

Georginaaaaaaaaaa!
Ku je, ku, je?
Bredh, ku është ajo?
Morinë, ku është ajo?
Pishë, ku gjendet ajo?

Mos kaloi këndeje Georgina?

(Pi, pi, pi, pi.)

Kloi në orën një duke kullotur bar.

Gra gra,

korbi e mashtroi me lule rezedeye.

U, u, u, u,

me një mi të ngordhur e namatisi një buf.

Më falni, zotërinj, por deomos duhet të qajë tash!

(Gua, gua, gua.)

Georginë!

Tash kur mungon vetëm një rapan

është më lehtë të doktorosh për biçiklist të vërtetë

dhe kapelë prej postieri të kesh ti.

(Cri, cri, cri.)

Të gjitha gjinkallat më mëshiruan,

kurse rriqëra në dhembjen time më shoqëronte.

Përdëlleu smokingut që të kërkonte dhe pikëllonte midis
rrëkeve

dhe sombreros si këpurdha delikate

që të ndjejë prej bari deri në bar.

(Maaaaaaaa).

A je vashëz e dashur apo je lopë e vërtetë?

Zemra më thotë se je lopë e vërtetë.

Kurse babai yt më thotë se je vashëz e dashur.

Zemra më thotë se je lopë e vërtetë.

Vashëz e dashur.

Lopë e vërtetë.

Vashëz.

Lopë.

Vashëz apo lopë?

Apo vashëz dhe lopë?

Unë nuk dija asgjë, asgjë dhe kurrë.

Lamtumirë, Georginë.

(Paf!)

FËMIJËT E ESTRAMADURËS

Fëmijët e Estramadurës
janë këmbëzbathur.
Këpucët e tyre kush i vodhi?

Të plagosur nga të nxehtët dhe të ftohtët
Rrobat e tyre kush i shqeu?

Shiu lag
Shtratin dhe ëndrrat e tyre
Shtëpinë e tyre kush e rrëzoi?

Nuk i dinë
Numrat e yjve.
Kush ua mbylli shkollat?

Fëmijët e Estramadurës
duken seriozë.
Kush u vodhi lojërat?

NJË LUGAT SILLET NËPËR EVROPË

Një lugat sillet nëpër Evropë. . .

Karl Marksi

. . . Edhe familjet e vjetra i mbyllin dritaret,
i mbyllin dyert,
kurse babai vrapon në errësirë nëpër Banka
dhe pulsi i ndalet në Bursë
dhe natën ëndërron turrën e drunjve,
me grigje të kallura
dhe në vend të drithit zjarre,
në vend të kokrrave xixa,
arka,
arka të hekurta plot me shkëndija.
Ku je?
Ku je?
Fshatarët kalojnë duke shkelur gjakun tonë.
Ç'po ndodh?

— Po i mbyllim,
vrik i mbyllin kufijtë.
Shikoni si përparon shpejt me Erën lindore,
nga stepat e kuqe të urisë.

Zërin e tij të mos e dëgjojnë punëtorët,
fishkëllima e tij të mos depërtojë nëpër fabrika,
të mos e shohin në ara njerëzit me draprin e tij të ngritur.

Ndalen!

Pse po i kapton detet,
duke e kaluar gjithë gjeografinë,
pse po fshehet në fundin e anijeve
dhe u flet fokistëve,
dhe i nxjerr të bërë blozë në kuvertë,
dhe bën të ngriten urrejtja dhe mjerimi
dhe të çohen ekipazhet.

Mbyllni,

mbyllni zandanet!

Zëri i tij do të thyhet në mure.

Ç'është kjo?

Por ne po e përcjellim,
bëjmë të zbresë nga era lindore që e bart,
e pyesim për stepat e kuqe të paqës dhe të triumfit,
e ndiejmë në sofrën e fshatarit të mjerë,
e parandiejmë zotëri të fabrikës,
bëjmë greva dhe demonstrata,
të flasë me ushtarët dhe marinarët,
t'i vizitojë nëpunësit e vegjël nëpër zyre
ta çojë grushtin duke bërtitur nëpër Parlamentet e arta
dhe të përgjakura.

Një lugat sillet nëpër Evropë,
nëpër botë.

Ne e thërrasim shok.

KOLEGJI

1.

Ne ishim të jashtmit,¹

nxënës familjesh qytetare në shkatërrim.

Bëmirësi kristian gratis na e jipte kulturën e vet,
përdëllimi na i shfletonte librat dhe na i hapte dyert
e klasave.

Ne tashmë ishim nga ata njerëz të cilët një ditë i varrosin
pa para.

Ne s'dinim mirë sepse një shirit i artë nuk e rrethonte
kësulën tonë,

as pse nuk lëshohej teposhtë pantolonave tona.

Kurrë nuk i pamë emrat tanë të botuar,
por vetëm të shkruar në makina të shkrimit,
të kaltër,
pothuaj të shlyer.

¹) Nxënës që nuk ishin të vendosur në internat, për vetëm ndiqnin mësimet

2.

Sa tërbim
dhe sa urrejtje
kot i gulshonim duke i hëngër thonjtë
deri sa tabelat zbardheshin nga numrat
ose skajet e faqeve të librave ishin të neveritshme nga
shkarravinat

çfarë tërbimi
dhe çfarë urrejtje e përbajtur pa lotë,
na çonin kah deti që kurrë s'merrej me katrorët e rrënjës,
kah qielli imun nga teoremat,
të lirë nga profesorët,
kah dinet e nxehta,
ku rregullisht pshurrnim njeri pranë tjetrit duke shkuar
në kolegji.
Ne ishim të jashtëmit.

3.

Ca nga ne kishin prirje
zë të bukur për të kënduar
ose grusht të fortë,
të mirë,
të aftë të bënte tërë një rreth vetëm me një të lëvizur
të dorës.

Ishim në gjendje edhe të pengojmë golin
sa edhe të kungoheshim çdo ditë në meshat e mëngjesit
dhe të vidhnim nga kopshti portokaj dhe mushmulla.
Aq mirësi (ose hipokrizi) kishte secili nga ne.
Por Claudio
Juan ose Francisko Ponce de Leòni,
Antonio,

Luis ose Pedro Gomezi,

ata,

të gjithë qenë fëmijë me tokë dhe me kope
larg,

në provincë.

Prandaj as që kishe zë të bukur për të kënduar,
as unë një trohë talent,

as që ai ishte i zoti me një të lëvizur të bënte tërë një rreth.

Ne ishim të jashtëmit.

4.

Ti mund të kërceje,

të hyje në klasë një mëngjes,

një natë,

në çastin e harresës së numrave,

kur atlasët mendonin se ishin vetëm kartona të larmë,
piktura të palëvizshme që kurrë s'do të nisnin lundrimin.

Tash,

kur tashmë s'gjendet ilaçi,

ose nëse është, është vetëm plumb i komplotistit në dorë,
më hidhet të të thërras,

të të propozoj këtë pushtim naiv ose këtë grushtshtet mbi
tabelat,

mbi bankat e forta ku të shtrirë befas,

të mjegulluar,

të tërbuar,

sytë me syze që na urrenin gjithmonë.

Ty po ta them këtë,

o det,

që vije deri te portat e kolegjit,

pa menduar fare,

ndoshta,
se kurrë s'do të hyjsh në klasë.

5.

I shoh ato vite
të njëjtët ata që tash i dëgjoj se si më kthehen sonte të
varur në pelerina,

fantazma të tmerrshme,
të fryrë si derra nga dhjami i vdekur që lundronin duke
lënë pas vetes bishta prej mereqepi të spërkatur prej spreme
të fëlliqur dhe të vjellash.

Dëgjoj se si më sulmojnë të mbërthyerit,
gjysmëhijet e pamëshirshme prej të kolliturash me lutje
dhe rrugën e Kryqit

dhe një aromë kafeje,
të një mëngjesi të varfër,
përzier me gojën e ngathtë prej rrëfimesh.

Është e pamundshme të kthehet ai peizazh i njëjtë,
vetëm për një çast të mbisundojë gjumi i tij i topitur
prej mizash,

prej formoli dhe tyme.

Është e pamundshme përsëri të shfaqet ajo nevojtoe
e neveritshme
me vese gogësitjeje dhe të çorbës prej tapioke.

Është e pamundshme,
s'dua,

e pamundshme është të pritët nga ju fëmijëri dhe vdekje
e njëjtë.

6.

Na mësonin
se nuk jemi të këtij vendi,
se jemi udhëtarë,

njerëz në kalim,
mysafirë mbi rruzullin tokësor,
në udhëtim të reve.
I frikësonin agimet tona
duke i mbushur me tmerr ditët e para,
netët e ngadalshme të fëmijërisë.
Na mësonin vetëm për shpirtin.
(Gjendet atje poshtë një cisternë,
një pus i thellë me djaj,
një vorbë me squfur
me katran të zi të valuar.
Ekziston një koleg i pikëllueshëm prej zjarri,
pa dalje).

Na i frikësonin agimet.
Por ai që i nënshtrohet atij që e nënshkruan trëndafilin,
Atij që na e jep mëngjesin
dhe e furnizon verës shtëpizën e thneglave
ai që e beson dhe që e dashuron atë
ai që i la të mjerët të lënë në baltë
dhe mbi kalë i shaloi etërit tanë,
ai do të shohë se si i hapet rruga kah yjet
kanale qiellore që përfundojnë në limane
ku i shkarkojnë shpirtërat
para portave ku nis mbretëria e tij.

Na mësonin,
në këtë mënyrë,
vazhdimisht.
Na mësonin të presim
me shikim të drejtuar përtej yjve,
kështu,
të magjepsur.

Por për mua tashmë qielli u rrëzua poshtë.

MOTRA

Mendohu,
oj motër,
parafytyro se një ditë rrugët agojnë me flamuj të kuq
dhe „Internacionalja” ngritet nëpër pallatet,
hip shtyllave të tempujve,
ku gjendesh ti,
ballaballë,
kundër meje,
e verbër,
e vendosur,
nën këmbët e sakramentit të shenjtë.

Paramendo,
motër.

Përdëllimi,
dhembëshuria,
mirësia,
i tërë ky luks i këndshëm i njerezve fatbardhë
atë ditë më shumë se kurrë do t'na tërheqë larg nesh.
Ndoshta atë çast,
do të zhduken në mua si fishkëllimë e një plumbi pa qëllim
si rrufeja kur befas e ndriçon një të vdekur të papritur,
ndoshta,
motra ime,
do të kalojmë një oborr me pus më të thellë pesë vitet tuaja,
një të dalë të përbashkët nga shkolla,
fjala e parë e një leksioni nga gjeografia,
një klithje,
një lamtumirë,
asgjë.
Merre me mend,
oj motër,
mendo një çast për këtë.

NJU-JORKU

(Vol Striti në mjegull. Nga „Bremeni”)

Dikush u zgjua duke menduar se mjegulla
bëri kujdes të veçantë të fshehet krimi.

Prej andej,

prej andej po vinin:

një avullim gjysmë i çmendur vajguri,

prej largësive dhe vendeve të gjera të eksploatimit të
shndërruar n'numra

të paluar mirë në sandekë të fshehtë,

në arka të rënda, të forta dhe të thella,

më të thella edhe se pusët ende të pazbuluara,

janë vendosur aty këta sandekë

janë renditur këto arka prej njerëzve të paemër,

të padukshëm, të errët dhe të shfrytëzuar,

prej njerëzve të shtrydhur dhe të braktisur.

Unë isha ai që u zgjua duke u kuptuar,

duke e kuptuar atë agim të rrokaqiejve,

të ngjashëm me ekspreset vertikale të mjegullës,

unë ai që dëgjoja dhe që shikoja duke u zgjuar.

Prej andej,

po vinin prej andej:

një kërcëllimë e kockave pa pushuar, të lagësht dhe të
midis tërheqjes së pikëllueshme të metaleve, kalciniruar
protestë e thatë e kallamëve të sheqerit që po prishet,
të kafesë dhe të duhanit që po shkatërrohen,
dhe e gjithë kjo vazhdimisht e mbështjell me avullimin
e tmerrshëm të vajgurit,
në një djegie infektuese nga vajguri,
në një baticë të pakufishme nga vajguri.

Unë qeshë ai që tashmë i zgjuar hyja në mjegull, duke
duke shikuar se si ky krim i maskuar në gurë me dritare u përkulur,
po zmadhohej, po fryhej.
deri sa zhdukej parafytyrimi për lartësinë e tij,
duke shikuar se si po depërtonte deri te retë.
Dhe unë isha ai që shikonte dhe dëgjonte, tashmë krejt
i zgjuar.
Prej andej,
prej andej po vinte lagështia e ajrit të ndotur dhe e
mjegullave prej thëngjilli:
zë që propozon vjedhje të llogaritura,
i mbytur nga uturima e motorëve që lundrojnë kah
duke u nisur të armatosur kah qielli i huaj. ujdhesat

Shkonte ky zë i mllëfosur në ofendimet e mercenarëve
me pushkë,

duke i mbyllur brigjet për tërë gjatësinë e tyre,
rrafshinat e minuara me palma,
pyjet prej duarve dhe flokët e prerë prej shpatave.

Duke u plagosur, duke ofkëlluar,
duke u shquar nga rrokaqiejt e shkrirë,
shfaqeshin Nicaragua

Santa Domingo,

Haiti

të mbështjellë me gjakun e derdhur brigjeve të tyre,
duke ndjekur vajtimet e Ujdhesave Virgjëre të blerta.

në ngërçin vdekjeprurës të Kubës,

tërbimi i Mexicos,

Panamasë,

Costa Ricës,

Columbisë,

Puerto Ricos

Venezuelës...

Dhe e gjithë kjo e mbështjellë prorre me avullimin e
neveritshëm të vajgurit,

në një zjarr infektues prej vajgurit,
në një baticë të pakufishme vajgurore.

Dhe unë isha ai që midis mjegulles i dëgjova dhe i shikova
të gjitha këto madje edhe më shumë.

NOKTURNO

Kur vuajmë nga pagjumësia dhe kur nëpër gjakun tonë
dëgjohet vetëm mllëfi që rrymon me rrëmbim,
kur në palcë dridhet zgjuar urrejtja e tmerrshme
dhe në tru hakmarrja prore na ndjek shqim,
fjalët s'na dëgjojnë më: janë vetëm fjalë.

Plumba. Plumba.

Manifeste, shqyrtime, artikuj, komente,
tyme të tretura, megjulla të shtypura.
Çfarë ankthi prej letrash era do të marrë,
kurse uji do ta zhdukë ngjyrën e pikëllueshme të mereqepit.

Plumba. Plumba.

Tash vuaj për ata që janë poshtruar, të pikëllueshëm dhe
të mjerë
e gjithë kjo është fatkeqe dhe e vdekur në atë fyt të tij,
kur nga thellësia e të folurit dëshironte një klithje
kah pamundësia të lëshojë, por qëndron krejt i heshtur.

Plumba. Plumba.

Sonte fjalët janë të plagosura për vdekje.

DEMI NË DET

(Elegji për një kartë të humbur)

1.

Ky vend ka dëgjuar çdo çast,
që nga kohërat më të lashta.
Shiko dhe menjëherë do të hetosh.
Ti ke formën e demit,
të lëkurës së hapur të demit
që shtrihet mbi detin.

(E demit të vdekur të blertë).

2.

Shiko, në këtë vend
mund të lundrohet në gjak.
Dhe një erë qetësie dhe shkatërrimi
prej veriut në jug pa e lënë atë
mund të të bart.

3.

Ish kopsht trëndafilash,
pemishte e pasur deti.
Dridhje ullinjsh dhe hardhish
ishin brirët e tu të blertë.
Por të vesuan me barut
dhe u bëre dem prej zjarri.

5.

Mbi fushë prej anemonësh
ra ushtari i vdekur.

Të bardhat anemona
i shkulte me hidhërim pikëllimi.
Derrat e egjër zbrisnin nga bjeshka, kurse lumi
sillte kërdhokulla të bardha.

11.

Oh, këtij demi të blertë
tash ia djegin gjakun!
Secili e kapi për brirësh
dhe e rrëzoi,
e shkeli për tokë,
e tërhoqi me goditje prej metalesh të skuqura.
mbi detin që digjet.
Dem i blertë, tërë flakë, oh!
me këngë vajtuese e mbush dhe e ndriçon
duke e ngrirë, natën e mjerë
hijet ku lëvizin, hije të vërteta
ose të gjalla dhe të zbehta
që do t'i mbulojnë gurët.

Oh, dem i blertë, oh,
ti ishe dem i grurit,
i diellit dhe i shiut, i erës dhe i borës,
turrë drunjsh midis detit që digjet
midis detit, midis detit të kallur.

15.

Ëndërronte udhëtari, ëndërronte ai
nën dhé i mrrolur: — Nëse fitojmë
midis portokajve ajo do të shëtisë
do të shkojmë në det, në atë det të paparë
dhe anijet do të mbushen me gëzim nga zemrat.

Po u bë paqe. E midis fushës
ulliri i gjakut mugulloi i pashterrur.

SHKULËN NJË DRU

Shkulën një dru. Që në mëngjes
era, dielli dhe të gjithë zogjtë
e miklonin me dashuri. Ai ishte
i ri dhe i lumtur, virgjër dhe i gjatë
me vrull të madh kah qielli
dhe kah ylli i lartë i ardhmërisë.
Sot, në mbrëmje, prehet si fëmijë
i nxjerrë nga djepi, me këmbët
e njoma të thyera, me kokë të rrëzuar,
të shpërndarë mbi tokë dhe me pikëllim
i gjithë i shndërruar në gjethe
dhe në vaj, në vaj të blertë.
Sonte do të dalë — kurrë askush
më nuk do të mund të shohë, kur je krejt i vetëm —
t'ia mbyllë sytë dhe t'ia këndojë
të njëjtën këngë që në mëngjes...

PYELLI ËSHTË I MADH DHE I VETMUAR

Pyelli është i madh dhe i vetmuar jeton
si i mbyllur në një anije
vetëm nga heshtja i shqetësuar
nga heshtja e gjetheve të tija.
S'di se mbi të ka qiell

që mbështetet mbi vetë atë, nga
degët e qetësuar të drunjve të tij.
Drita e tij e çuditshme buron nga vetvetja.
Aty banon vetëm një kalë
i zi dhe memec që ndonjëherë
kredh sytë në pyll e mendon:
— Ku do të shkojë sot ky kalë
i zi dhe i heshtur
banon vetë në këtë pyll?

SOT S'DËGJOHET DETI NË PYLL

Aitanës

Sot s'dëgjohet deti në pyll. Ndoshta
deri te ai depërtoi papritur në mëngjes,
duke e lënë të magjepsur
gjumi heshtak i kripës, ndër degë?
Unë vrapoj ta kërkoj i shqetësuar
para se t'i mbyllë dritaret pylli
dhe deti të vdesë pa mësuar
shtigjet që çojnë kah brigjet.

SA JAM I VETMUAR

Sa jam i vetëm ndonjëherë, oh sa jam i vetmuar
dhe i mjerë, i pikëlluar dhe i harruar!
Gjakoј kështu të kërkoј lëmoshë
fushave dhe plazheve të vendlindjes sime.
Jepi atij që kthehet, vetëm një trohë
nga drita prehëse dhe nga një qiell i qetë.
Përdëllehuni! Po nuk më njihni...
s'është ndonjë sasi e madhe që kërkoј... Më falni diçka.

KTHIMI I RI I VJESHTËS

Na thonë: Argëtohuni.

Njerëzit në këngët tua ja të mos dëgjojnë se rrëshqet as shushurima më e lehtë e lotit.

Mirë. Dua çdo ditë atë ta dashuroj por ka çaste, ditë, muaj madje edhe vite kur shpirtin ta rëndon një pikëllim i vërtetë dhe prej shumë arsyesh që luftojnë heshtazi dhe dënes si lumi kur vërshen.

E shoh vjeshtën dhe i dëgjoj ujërat e pikëlluar me hije të dyfishuara që vrik do të zhduken. Shikoj veten, në mëngjes po dëgjohej dhe me frikë të shporrur që ndonjëherë më mundon deri sa të mos bëhem memec, përsëris: Prano, klith me fuqi se dëshiron të vdesësh.

Dhe thuaj: Mërdhif

dhe thuaj: Je i vetmuar, ndonëse të shoqërojnë të tjerët.

Ç'do të bëhet me ty nëse në fund nuk kthehesh?

Miq të e tu, bija, gruaja, të gjithë këta që duket se të duan megjithë mend, ç'do të thonë?

Qeshni. Argëtohuni. Këndoni për jetën e re.

Por unë, pata jetuar, saherë i këndoja!

Saherë u jipja kurajo të madhe të pikëlluarve, duke u thënë: Jini të fortë sepse ky agim është juaji .

Më falni pse sot më ka kapluar pikëllimi dhe këtë ua kuptoj.

Mos më akuzoni. Ky ishte kthimi i vjeshtës

KTHIMI I HIJES SË MALLKUAR

Nënë, do të jetë vështirë të të kthehem ty. U egërsuam
ne bijtë e tu. Ndoshta
tashmë s'të jemi të denjë, sot një hije
e mallëkuar na ndan, na ndan
nga zemra jote lëmshe, duke rënë
e pamëshirshme, e vrazhdtë, vdekjeprurëse mbi ty,
si sopatë e errët.

Jo, s'kemi duar, vërtet, ne s'i kemi,
o medet, s'janë ato, sepse ato janë kthetra,
kthetra gjithmonë të gatshme
t'i prishin këto kroje që dendësohen
për shkak tëndin në vaj.
Nuk ka as dhëmbë, janë të mprehtë
maja të egra të thepisura
të paafta t'i kuptojnë faqet dhe buzët tua.
Kaluan shumë fatkeqësi,
pasonin, nëno, vërtet,
net pa sy, agime që nuk gdhinin

përveç se të mbyllën në vdekjen e verbër.
Gjërat që nuk ndodhnin
Ti që i konsideroje të largët,
përtej megjeve të murrme të frikës,
nëno, ndodhën,
Por, megjithatë, nëse ke ëndërruar ti,
nëse rastësisht ke ëndërruar një çast
se në harrim deti mund t'i qetësojë dallgët,
një egzil i pambarim
një rrethim i tmerrshëm
të shtrëngojnë deri sa
të mos shpërthejë në gjak të pashterrur.
Na afro, nëno, Afroje këtë
degë të mrekullueshme,
tuajën, aq të fshehur, që ngashërojmë
ta rrëmbejmë, ta shtrëngojmë të gjithë
duke u ndezur në të si frutë e vetme
me shije të ëmbël. Atë ditë
të çliruar nga kjo kore e hidhur
nga kocka vreri që na shkatërron,
ti gëzuar, ta zbusim
zemrën tënde tashmë të qetësuar dhe të hareshme.

KTHIMI POEZISË SË PANDRYSHUESHME

Ti m'u ktheve i mplakur dhe i pikëlluar dritën e kotur
të gjumit të rehatshëm të marsit me pluhurin
e një vrerësire të papritur në sytë e verbër,
me bronxën prej ulliri që e kish rinia jote
e zhubravitur nga shenjat e viteve, thuase
jetën që s'e jetove ti
e kalove hap pas hapi në vdekje.
Unë s'di ç'dëshirove të më thuash atë natë
me vizitën e papritur tënde, me rrobe të bukura
prej allpaku¹⁾ të shkëlqyer, të posaqepur,
me krevatë të verdhë dhe me flokët të lëshuar
në erë, njësoj si atëherë
në kopshtet me plepat studentorë
dhe me leandro të lulëzuara.

Ndoshta mendoje — tash dua t'ia shpiegoj vetes

1.) Allpak, kafshë e Amerikës Latine.

midis periferive të kthjellta të ëndrrës — se dëshiroje
të vije para meje nga ato rrënjë tua nëntokësore
ose kroje të fshehta ku
pa mëshirë mundohen kockat e tua.

Më thuaj,

prano, prano,
në përqaftimin tënd memec, në gjestin
e butë të ma afrosh karrigën, me shprehjen
e zakonshme se po ulesh pranë meje duke më shikuar
dhe se buzëqeshemi në qetësi, memecë,
thuj se mos ndoshta këtë do të ma thuash
se megjithë bejat e vogla që i bënim ne.
ti me mua shumë më tepër je në vdekje,
aq sa ndoshta, sa
nuk ishin — oh, më fal! — në jetë.

Nëse s'është kështu, kthehu përsëri në ëndrrën
e një nate tjetër dhe më trego për këtë.

KTHIMI POEZISË SË PANDRYSHUESHME

Poezi e bukur, ti e fuqishme dhe ti delikate,
deti im i vetëm që prore më kthehet!
Si mund të mendoja se do të më lësh.

Ti je ajo që më mbetet, ajo që unë kisha
që kur kam lindur dhe duke mos ditur.
Besnik në lumturi, besnik në fatkeqësi
në qetësinë e dorës sate
edhe e dorës sate në gjëmimin
e pikëllueshëm në luftën e gjakut.

Unë fleja ndër gjethe, luaja
brigjeve të blerta të lumit,
duke i hipur sajat e mia në kullat e larta
dhe me borë në dritë hëne.
Kurse flatrat tua ishin të padukshme
dhe më çonte ngadalë flatrimi i tyre.

Kush i përzjeu ngjyrat me sytë e vet
kush e fëlliqi ajrin dhe cili,
kur arriti dashuria e futi në shigjetën e vet
gurgullima e krojeve dhe e pëllumbave.
Pastaj pasoi tmerri dhe jeta me frikë

dhe rina që digjej e flijuar.
Pa ty ç'është heroi dhe vdekja e tij e mjerë,
pa kurorën e papritur të rrufeve
me të cilën kurorëzohesh e ndriçohesh ti?
Oh, motër e së vërtetës, oh ti shoqja ime,
me mua të dëbuarin,
me mua të mprehurin dhe të lartësuarin
me mua të persektuarin,
Në çastet e pavendosjes, e qëndrueshme dhe e fortë
në çastet e vendosjes lozonjare dhe e kthjelltë,
e këndshme në urrejtje, në pikëllim
e gëzueshme, madje edhe e lumtur.

Unë mund të shpresoj se prej teje
gjithçka që më mungon, prej gëzimit deri në vuajtje.
Thuaj, prej teje gjithçka do të pranoj,
ajo që do të më shpëtojë, do të çojë, më nderon.
Ndoshta mua do të më vrasin e ti do të jesh jeta ime,
do të jetoj më shumë se kurrë e ti s'do të jesh vdekja ime
Sepse për shkak teje unë isha dhe jam muzikë,
ritëm i shpejtë, kadencë e lehtë, erë
nga shavari, bisedim i detit, refren
i gjinkallave të zakonshme dhe aq të njohura.
Sepse për shkak teje isha çka je ti,
dhe çka isha do të jesh në kohët e ardhshme.

KTHIMI PARA BRIGJEVE SPANJOLLE

Nënë e mrekullueshme, aq e pikëllueshme dhe e gëzueshme
dje, ti ma tregon

sot fytyrën tënde të rrudhur këtij mëngjesi
kur kaloj para teje pa gjithçka dhe pa mundur ende
pas sa kohësh të kaluara as të të përqafoj.

Ti po shfaqesh prej yjve të natës
mediterane, vrerësi e mjegullave,
e fortë, e lihdur, e madhe e pikëllurshme.
Po shihet bora e kreshtave të tua të larta
të Granadës së ngjyer përgjithmonë
nga ky gjak i pastër që e përkundje
dhe që të këndonte — oh, kodra! — aq të lumtura.
S'dua të të ndajë nga sytë e mi,
nga zemra, nëno, asnjë çast
deri sa shfaqesh në largësi për të më shikuar.

Të jap velanije të sigurtë, të mbroj
mbi valët e ngadalshme të kësaj anijeje,
nga ky ballkan që kalon dhe që me bart
përsëri aq larg nga dashuria jote.
Ky është deti im, ëndrra e fëmijërisë sime
i rërave, delfinave dhe pulëbardhave.
Shtrihen flatrat tua, duke i këputur
koret e tua delikate të brigjeve,
me ballë të zbardhuar prej gëlqereje, të kulluar
nga plagët dhe hijet e heronjve tu.
Sëkëndejmë shpejtoi gëzimi im i frikësuar.
Në këtë breg të gjatë dhe të shëmtuar
që e fundos në shkumë
filluan vuajtjet prej Malagës deri te Almeria,
krimi i pamëshirshëm,
gjithnjë — oh! — çfarë trupi! — Ende i padënuar.
Dëshiroj të më shikosh se si po kaloj sot i gëzueshëm,
i njëjti ai që dikur
isha në të,
nxënës ose ushtar
zë i popullit tënd, këngë e flaktë dhe e lirë
të tuat të përgjakura
kurora të tronditura të blerta dhe të larta.
Më thuaj lamtumirë, nëno, si po të them unë ty,
thuaj pa të thënë lamtumirë,
sepse tash jam vetëm me detin dhe me qiellin,
mund të jetoj, nëse më urdhëron
ose të vdes, të vdes, nëse këtë e do.

I NDALUR PARA HUMNERËS SË DETIT, NË BREGUN ATLANTIK AMERIKAN

Sikur të mundja, oh, Kadis, sot në bregun tënd
afër teje, brenda në rrënjët tua,
të të flas si dikur, këmbëzbathur
kur shkoja brigjeve të tua të blerta
tatëpjetë kah deti yt, duke mbledhur kërminj dhe algje.

Unë e meritoj këtë, e di se e di ti,
sepse shumë vite të barta me vete,
sepse të këndoja pothuaj pandërprerë çdo ditë,
duke të emërtuar Kadis gjithçka më të bukur,
dritën që më pushtonte.

Dëgjo, më ndje të afërt,
si emri im, si gjithçka e prekshme imja,
e hedhur në gëlqeren e nxehtë të mureve tua,
të gurëve të tu të fundosur ose në thellësira
të varrezave tuaja antike ose në dallgët
të të flas.

Unë di se largësitë
se largësia më e madhe, madje edhe të quhet
Mar de Solis ose Rio de la Plata,
të mos më ndiejnë shqisat
e zemrës sate përherë të disponuar.
I ndalur mbi humnerën e detit përsëri do të këndoj.

BALADË PËR POETËT E SOTËM ANDALUZIANË

Për çka këndojnë poetët e sotëm andaluzianë?
Ç'shikojnë poetët e sotëm andaluzianë?
Ç'ndjejnë poetët e sotëm andaluzianë?

Këndojnë me zë njeriu, por njerëzit ku janë?
Shikojnë me sy njeriu, por njerëzit ku janë?
Ndjejnë me krahëror njeriu, por njerëzit ku janë?

Këndojnë dhe kur këndojnë duket se janë të vetëm.
Shikojnë dhe duke shikuar duket se janë të vetëm.
Ndjejnë dhe duke ndjerë duket se janë të vetëm.

Vallë, Andaluzia tashmë ka mbetur pa askend!
Vallë, në pyjet e Andaluzisë tashmë s'gjendet askush?
Vallë, në detet dhe në fushat andaluziane askush?

Vallë, s'ka kush t'i përgjigjet zërit të poetëve?
Kush ta sprovtojë zemrën pa bedeme të poetit?
Aq kanë vdekur sendet dhe ka mbetur vetëm poeti?

Këndoni me fuqi. Do të dëgjojnë se edhe veshët tjera
gjëra dëgjojnë.
Shikoni lart. Do të shihni se edhe sytë tjera gjëra shikojnë.
Zemra, rrihni me fuqi. Edhe gjak tjetër në zemra qarkullon.

S'është më poeti në nëntokën e errët të saj
i mbyllur. Kënga e tij ngritet më me fuqi
kur në hapësirën e gjerë u takon të gjithëve.

BALADË PËR ATË Ç'THOTË ERA

Amshirni mund të jetë
shkurt një lumë,
një kalë i harruar
dhe guguftua
e pëllumbeshës së humbur.

Njeriu sa ndahet
nga njerëzit, vjen era
të flasë gjëra të tjera
dëgjuar me vëmendje
kur rrëfen gjëra të tjera.

Sot, krejt i ndarë
prej njerëzve, mbi greminë
shikova lumin
dhe pashë vetëm një kalë
dhe gugunë e
një pëllumbeshe të humur.

Dhe era u afrua,
gjoja ashtu në kalim
dhe më tha:
amshimi mund të jetë
vetëm një lumë
një kalë i harruar
dhe guguftua
e pëllumbeshës së humbur.

KËNGA E 12

Dëshiroj të këndoj: lule
të jem e popullit tim.

Të më kullosë një lopë
e popullit tim.

Të më mbajë në vesh
fshatari i popullit tim.

Të më dëgjojë hëna
e popullit tim.

Të më lagin detet
e popullit tim.

Të më këpusë një vashë
e popullit tim.

Varrin ta kem në tokën
e popullit tim.

Sepse, e sheh, unë jam i vetëm
pa popullin tim.

(Ndonëse s'jam pa popullin tim).

KËNGA E 15

Unë di se uria e merr gjumin
Por duhet të vazhdoj të këndoj.

Burgu e mjegullon gjumin
Por duhet të vazhdoj të këndoj.

Se vdekja e vret ëndrrën.
Por unë duhet
unë duhet të vazhdoj të këndoj.

BALADA PËR ATË QË S'KA QENË KURRË NË GRANADË

Federiko Grosia Lorkës

Larg përtej detit, pas maleve dhe fushave
Diej të tjerë shikojnë tash kokën time thinjoshe.
Unë kurrë s'kam qenë në Granadë.

Koka ime e murrme, verat e tretura.
Dëshiroj t'i takoj shtigjet e vjetra të fshira.
Unë kurrë s'e kam parë Granadën.

Degë të blertë prej drite i falni dorës sime.
Një kalurim të gjatë dhe frerë të shkurtër
Unë kurrë s'kam hyrë në Granadë.

Çfarë armiku po shkel bedeneve të saja tash?
Cili e do erën e lirë dhe jehonën e saj?
Unë kurrë s'kam qenë në Granadë.

Kopshtet e saja sot kush i bën zandane të shkretë.
kush krojeve që këndojnë tash ua mbylli gojën vetë?
Unë kurrë s'e kam parë Granadën.

Ejani ju që kurrë s'keni qenë në Granadë.
Gjaku u derdh aty, gjaku që më thërret,
Unë kurrë s'kam hyrë në Granadë.

Tashmë shokut tim të mirë iu derdh gjaku.
Gjaku në myrte dhe në oborre rrjedh.
Unë kurrë s'kam qenë në Granadë.

Gjaku i shokut tim më të mirë, myrteve të lulëzuara
gjaku rrjedh në Darro, gjaku rrjedh në Genil.
Unë kurrë s'e kam parë Granadën.

Nëse pyrgjet janë të larta, të lartë jemi me trimëri dhe
vullnete.
Ejani nëpër pyje, nëpër fusha dhe dete.
Do të hyj në Granadë.

PËRSËRI, VJESHTA

1.

Vera ende
e ngul me etje shpatën dridhëritëse
në trupin e vjeshtës që po lind.

2.

Kur vjen era e vjeshtës
të gjithë kasiarinët¹⁾ hapin veshët
kur pylli në heshtje përgatitet
të dëgjojë muzikën më të bukur të stinëve të vitit.

7.

Thua tashmë u shua vjeshta e posalindur?
Një re e padukshme e mori atë.

9.

Kur i fshij gjethet e vjeshtës
ndjej se deti pas tyre i shtrirë
do të vdesë duke dënesur.

1.) Kasiarinët, dru tropikal me gjethë të ngjashme me pend-
lat nga kaznari. Në erë degët e tij krijojnë trugujt të ngjashëm
me muzikë.

14.

Vjeshtë e heshtur e këtij mali,
a u ndave nga mëmëdheu,
duke u larguar, duke u zhdukur?
Bën që gjethet tua që i çon era
të më tërheqin përsëri te ai
të bie shtigjeve të saja
të m'i shkelin kockat dhe të kalojnë
përgjithmonë të përzier
në tokën e tij.

25.

Ky qiell vjeshtor
i zbuloi bjeshkët.
Befas majët ndahen,
majët thyhen.
Nëpër detin e përflakur
që vrapoi nga qielli
kalon një zog i zi.

32.

Vjeshta shkon e poshtëruar.
Koka e saj, e përflakur deri dje, sot është vetëm
trohë e zbehtë balte të gurëzuar dhe të vënë
në zgjedhë
në rrotat kërcëlluese të qerreve
ose të shollëve të ngrirë
të udhëtarëve të errët. Të vetmuar
lakuriq kundruall një qielli indiferent,
çohen duart e saj të mjerës.

PIKTURA, LUMENJ, TRENE, AEROPLANË

Në mënyrë melankolike, të pikëllueshme,
Pse? E di. Të them? S'ka...

Piktura angleze: Stubbs, Gainborough, Reynolds...
Ç'ftohtësi e mërzitshme!

Një tren — Turner (Është më mirë!) — kalon nëpër
parmakët

e ballkonit tim me — pamje — kah — lumi.

Chardini. Instrumentet
muzikore. Sahata pa tingull.

Gota dhe llulla. Lepuri
pranë kuisë së rremtë. Sa është e qetë,
sa është bota e dashur e gjërave të gjalla
të pajetë! E shikoj
rrugën, qiellin, tymin e fabrikës...
frenimi i automobilave... bota ime...
Ndër re dhe në tym, shkëlqen
insekti i çuditshm, helikopteri...

Liotardi, Nattieri. Rowlandson... Më së shumti
e dua lundrën time të vogël,
larg midis vinçave — lamtumirë! — Ç'shami e përshëndetje.
Skena mitologjike.

* * *

Tavana të lartë. Kulme.
Qiej të mëdhenj të hapur.
Qetë e vërteta kalojnë duke u kryqëzuar
me të madhërishmet Juan Bautista Tiepolo.
Nimfa dhe delfini. Oh, delikatesë venedikase.
Ku është ajo tash? Ku është ajo e vargjeve
që për çdo ditë e pranoj? Jetoj në mbretërinë
e plumbit, të ndrydhjes
fatkeqe të formave,
të lehtës, të vështirës.
Ku është loja, këmbë, pse ju kam?
Më falni flatra! Shpejt!
Të fluturoj, fluturoj! Cili gjahtar i verbuar
gjuajti kundër meje? Kam mbetur pa flatra.
Më dhemb supi i majtë.

Lumi La Plata, sot i kaltër, pasdite.
Antonio Canaletto.
Oh, përsëri Venediku.
Një gondolë. Limani
është i zënë me anije të huaja.
Një flamur, këtu i huaj. Spanja.
Edhe një i huaj në këtë ballkon, duke dëgjuar
si kalon, duke rrëshqitur, toka.
A je i vdekur? Zgjohu!

Shtatë këngë për Pikason

AI ËSHTË DEMON

Ai është demon. Ai hyri në shekull
nëpër portën më të papritur.
I fshehu ngjyrat kurrë të para,
vidhet e makareve dhe makaret e vijave
t'i ndejë nëpër të gjitha hapësirat.
shihej më sy se është bir i zjarreve.
Vinte prej ferrit
që ta mbjellë lirinë, ai armik.
Atë që në fund e zgjidhi
s'ka fuqi që e ndalë.

DORA

Tokë me ujë seizmik,
ajër, ngortësi dhe tokë,
rrënjët, insektet, lulet,
shkuma, peshqit, zogjtë dridhëritës,
fuqia e lëshuar, toka e zgjuar,
vrapon, shkon me revan, hidhet,
nuk ndalet, as nuk fle.
Gjithçka është agim.
Nata kallet. Koka bubullon.
Koha e gëlltit. Nuk ekziston e djeshmja.
Nuk ekziston koha, as vitet.
Lindet dhe rilindet, lindet e lindet.
Hapet rruga, s'ekziston rruga.
Hapet rruga. Gjithmonë në mbarim
ka dritë. Merre një grusht
dhe vazhdo, shko dhe ec, dhe ec.

E DËGJON, ÇFARË MUZIKE ËSHTË

Dëgjon, çfarë muzikë është kjo?

Të shkoi për dore ta shndërrosh kitaren në gjeometri,
mandolinën, violinën, flejtën

dhe i ndave që t'i shohësh më mirë nga të gjitha anët,
t'i kapësh të gjitha fytyrat e tingullit.

Gotat,

shishet,

tavolinat,

trutieret,

gazetat,

librat,

ballkonet,

yjet,

këndonin të shpartalluara.

Por këto nuk ishin edhe aq unike.

Ti e pikturoje muzikën që e shihje.

ATË VEPËR E KRIJOI

Këtë vepër e krijove i dha një emër.

Këtë dhe asgjë tjetër. Prore,

nga vaji i parë i botës,

luftërat ishin të njohura,

çdo betejë e kish emrin e saj.

Ti përjetove njërën:

të parën dhe më të tmerrshmen nga të gjitha.

E megjithatë, derisa

derisa shokun tënd të mirë, Apolinerin,

copë e shrapnelit e goditi në sytë e verbër,

dora jote e pagjumë

dhe jo fort larg vendit ku ndodhi kjo,

vazhdoje të krijoje realitetin e ri të mrekullueshëm,

aq të mbushur me ardhmëri.

Por kur pastaj, pothuaj njëzet vjet më vonë

u godit demi,

i njëjti që vrapon nëpër venat tua,

ti zbrite pa të thënë askush

në rërë,

në qendër të përgjakur të arenës spanjolle.
Dhe akuzove me tërbim,
deri në qiell e çove vajtimin
dhe klithjet e kuajve ua nxore nënave dhëmbët e mllefit
për fëmijët e sakatuar
e tregove nëpër tokë shpatën e thyer të mbrojtësit të rënë
trurin e derdhur dhe dejt e lëkurës së rjepur
vuajtjen, agoninë, mllefin dhe frikën tënde
të popullit tënd prej të cilit
një ditë dole.

Dhe nuk e pagëzove atë .
as Marn as Verden as ndonjë emër tjetër të denjë për
respekt

(ndonëse masakri ishte i tmerrshëm).

Ti e quajte Gernikë,
Është populli spanjoll
ndonëse shumica nuk duan
ai që është përherë atje
ai që kish guxim ta vejë në dorën tënde
atë dritë të brustë dhe të bardhë që atëherë doli prej
gjakut të tij
për t'ia ndriçuar kujtimin.

ÇDO DITË

Çdo ditë fillon për ty
si gulfë e fuqishme, si majë e përflakur
prej shtize kah dielli që ngritet.
Priapi vazhdon të jetë ai që djeg
trillimet që i djeg gracieve dhe përbindëshave tuaj

Vetë është brusha jote, pena jote dhe thika jote.
Lëngu i tij del i pastër
me ngjyra, me vija, me muzikë, me fjalë,
ti e përshëndet çdo agim.

Priapi është përherë i zgjuar
i fshehtë midis burimeve dhe drunjve,
çohet dhe të buzëqesh.

VETMIA JOTE E TASHME

Vetmia jote e tashme atje në lartësitë tua
s'është e vetmuar, është plot me banorë
dhe qenie e gjësendeve të shikuara përherë
që për çdo ditë i shenjon ti
duke u dhënë kështu një kohë dhe ardhmërinë.

Ti vetë i tëri
je një vend i stërbanuar.

LUGINËS

Kjo luginë
ishte ëndërr
e Huan Ramos, kjo luginë
ku fshehtaz rrjedh
Aniene,
ku plepat dhe shëlgjet
me gurgullimën e ujit
bëjnë një tingull të këngëve vajtuese
dhe të pastoralave të largëta.
Kjo luginë . . .
Oh, çfarë dëshpërimi i luginës
mbasi e tij
ishte ëndrra!

KUSH E SHKEL BJESHKËN

Kush hip bjeshkës?
Të lindja unë ullir
do ta kaloja.
Por sot,
pa të lëvizur, prej luginzës,
shoh se si katrrithem,
— ullir nëpër bjeshkë.
Kush është ai, po pyetem,
pa lëvizur fare nga luginza,
ullinj që sjell
që ullinj flak
me erën,
saherë që fryen era.

TË ÇARAT NË GUR

Të çara në gur.
Të gjitha rrugët janë të çara.

Të çara të thella
me shkallë të rrëzuara dhe të thyera
që çojnë kah të çara të tjera.

Por befas
nga përplasjet
duken sytë
kurse pas tyre hija
e një ushtari
të një kohe tjetër.

NJERËZIT PO SHKOJNË

Njerëzit po shkojnë. Fshatrat
një ditë do të mbeten boshe.
Tashmë s'ka as patronë as shërbetorë.

Por vetëm fshatarë pleq
që zhgurrisin nëpër kodrina
të rrëpinjta, duke shikuar
bijtë e tyre se si zhduken në largësi.

ZOGJTË

Nuk keni ku të shkoni ju dhe ku në prehje
t'i këndon diellit, qiellit pranveror
ose ndër gjethe të njoma të natës
të pushoni në gjumë të këndshëm,
me fyt të nemitur nga këndimi i ditës.
Nuk ka kush t'ju dëgjojë.
Tashmë s'ka njeri
që s'e ka të dëgjuarit e rënduar
me zhurmën e madhe të përzier.
Ju humbët çdo gjë, çdo gjë humbët ju.
Ku janë zogjtë dhe ku të shkohet
për t'u kënduar kënga e fundit?

UNË E DI MIRË

Unë mirë e di se ka luftë
dhe se luginave të tjera
njerëz po vdesin.

Por më lërnj.

Më lërnj vetëm për një çast
të më çojë, pa kujtime
larg, kjo erë.

KOHË E DËNIMEVE

Kohë të vështira, të pikëllueshme
dënimesh me vdekje,
hijesh të zgjatura në ulurima dhe vaj.
S'mund të flesh dhe po qe se fle
gjumi është zandanë me porta të kyçura.
Kohë ku vuan dashuria e frikësuar,
e thyer nga thërritjet e shpejta gjatë betejës
ku mundën me fuqi ta nxjerrin nga shtrati
për ta pushkatuar gjatë një agimi të plumbtë.
Kohë të mallëkuara prej lutjesh të përditshme
net të mbushura me vuajtje në pritje të ditës
atë çast tinzak kur një dorë e ftohtë
zhduk pa luhatje jetat e njerëzve.
Kohë të dëshpruara,
fatkeqe, të errta,
ku është krim të shikohen lulet
të lavdohen lartësitë e detit dhe harmonia
e fluturimit të zogjve që ikin në vjeshtë
Por, megjithë ato vite të gjata të errta,
kohërash dhe të shpirtit që me dhembjen e madhërishme
shpreson se drita do të kalojë nëpër gjak
dhe do të vendoset me paqe krejt mbi çdo gjë.

RAFAEL ALBERTI

Në një letër të tij Migel Ernadesit, për letërsinë spanjolle të viteve tridhjetë, Federiko Grasia Lorka thuhet „Në Spanjë krijohet sot poezia më e mirë në Evropë”. — Këtë mendim të Lorkës e përvetëson shpejt kritika letrare spanjolle, kurse më vonë këtë mendim kanë edhe shumë kritikë botërorë, historianë dhe teoricienë të letërsisë.

Kështu, bie fjala, Xherald Brenani do të thotë në pasqyrën e tij të letërsisë spanjolle: „Në vitin 1920 do të ndodhë një lulëzim i jashtëzakonshëm i poezisë në Spanjë. Thuase përnjëherë u gjend njëfarë Klondajku poetik kah i cili nga të gjitha anët e Siujdhesës, e sidomos nga Andaluzia dhe Kastila e Vjetër, u nisën njerëz të rinj dhe filluan të kërkojnë xehen e artë. Mund të radhisim shumë emra që e gjetën. Pedro Salinas, Horhe Gilen, Herardo Diego, Damaso Allonso, Federiko Garsia Lorka, Emilio Prados — të lindur në decenien e fundit të shekullit të kaluar — dhe Visente Aleiksandre, Rafael Alberti, Luis Sernuda dhe Manuel Altolagiro, të lindur ndërmjet viteve 1900 dhe 1905”. Mendim gati identik, madje edhe më të favorshëm, jep Hugo Frindrihu, i cili në „Strukturën e lirikës modernë” shkruan: „Nga fillimi i shekullit XX e këtej në Spanjë lirika lulëzon me një gjallëri dhe kualitet sa që kritikët e këtij vendi flasin për shekullin e dytë të artë të letërsisë së tyre. Ne duhet të pajtohemi me ta. Vepra e A. Maçados, Ramon Himenesit, Garsia Lorkës, R. Albertit, Diegos dhe të tjerëve ndoshta është pasuria më e madhe që ka lirika bashkëkohëse evropiane”.

Edhe me krijimtarinë e tij, edhe me rrugën jetësore, Rafael Alberti tërësisht i takon kësaj rrjedhe të madhe përtërirëse të poezisë spanjolle. Duke krijuar gati gjashtëdhjetë vjet, ai që në fillimet e shkëlqyeshme i dha një vulë të fuqishme lirikës së gjeneratës së tij, duke u bërë pastaj njëri nga emrat më të rëndësishëm të shekullit njëzet e, sipas shumicës, edhe poeti më i madh që shkruan në gjuhën spanjolle.

Duke u paraqitur me vargjet e veta në fillim të viteve tri-dhjetë, Rafael Alberti menjëherë, edhe për nga sensibiliteti, edhe për nga mënyra e këngëtimit, inkadrohet në valën e madhe përtërirëse të poetëve që përmendin Brenani dhe Fridrihu. Ky grup i poetëve, ndonëse dallon si krijues përvetëson porositë përtërirëse të paraardhësve të tyre, mësues dhe miq, si Migel de Unamuno, Antonio Maçado dhe Hunan Ramon Himenezi, pije-tarë të „Gjeneratës 98”, të cilët me poezinë dhe idetë e tyre sjellin përtërirjen e vlerave historike spanjolle, peizazhet e to-kës spanjolle dhe kërkesën për esencën e saj, nëpërmjet poezisë me preokupime filozofike dhe një lirizmi të thellë. Pasuria e ideve (Unamuno), thellësia e përjetimit (Maçado) dhe gjuha e përtërirë moderne dhe e vrullshme (Himenezi) bëhen frymëzim dhe udhëtregues për Rafael Albertin dhe moshatarët e tij në të zbuluarit dhe të këngëtimit personal dhe të ardhmërisë së poe-zisë spanjolle.

Këta poetë me prirje të jashtëzakonshme, madje bashkë-kohanikë edhe vetë, emërtojnë në mënyrë të ndryshme: „Gje-nerata e diktaturës” (për shkak të kohës së diktaturës së Primo de Rivera, kur paraqitet), „Gjenerata e viteve 25”, sipas Lius Sernudës në „Studime për poezinë bashkëkohëse spanjolle” (për arsye të mesatares së viteve të paraqitjes së dhjetra veprave më të rëndësishme: Lorka, përmbledhje poezish, 1921, dhe Horhe Giljeni, Kantiko, 1928), „Gjenerata e miqësisë” si e quajnë vetë poetët, për shkak të respektit të thellë dhe miqësisë me rastin e të gjitha dallimeve krijuese, estetike dhe ideore. Visente Gaos në „Antologjinë e tij për grupin 1927” i shton edhe titujt „Gje-nerata e Revista de occidente”, rreth së cilës mbledhen dhe „Pasardhësit e 98”, kurse Anhel Gonzales në punimin e tij „Gru-pi poetik i vitit 1927” i emërton „Gjenerata e profesorëve” (për shkak se shumica e tyre janë profesorë dhe ligjërues — Gileni, Salinasi, Alonso, Diego, Sernuda) dhe „Gjenerata Lorka-Gilen”. Vetë Alberti, me rastin e njërës nga shëtitjet tona të gjata rru-gëve të Romës së vjetër, konsideron se gjenerata e tij duhet të quhet „Gjenerata e Republikës” për arsye se, ndonëse ajo më vonë do të shpërndalet nga shkaqe të ndryshme (vrasja e Lor-kës, emigrimi i Albertit dhe të tjerëve, mbetja e Aleiksandros dhe të tjerëve) do t’i japë vulën më të fuqishme pikërisht asaj periode të letërsisë spanjolle.

Mirëpo, më i njohuri dhe më i pranuari është emërtimi „Gjenerata e 27”, për shkak të një ngjarjeje të jashtëzakonshme në letërsinë spanjolle: kremtimi i treqindvjetorit të poetit të madh Luis de Gongora, që, përkundër mosgatishmërisë së Aka-demisë dhe të instituteve të tjera zyrtare, do ta inspirojnë dhe

organizojnë pikërisht këta poetë — Alberti, Lorka, Alonso, Gilen, Sernuda dhe që do ta ndjejnë në vargjet e veta ndikimin e poezisë së tij, të përsosjes së formës, të thellësive të errta dhe misterioze dhe të njëfarë hermetizmi, poezi e shporrur në anonimitet nga letërsia oficiale. Ky entuziazëm për Gongorën e revalvon atë dhe e bën poetin më të madh spanjoll të të gjitha kohërve dhe i tubon rreth vetes të gjithë ata poetë me ide dhe përcaktime të ndryshme letrare.

Përtërirja e lidhur me Gjeneratën e 1927 sjell në vete disa porosi: përsosjen e poezisë së pastër dhe intime që e pranon edhe Huan Ramon Himenezi, ultraizmin, që, duke e përjashtuar tonin rrëfyes dhe sentimentalizmin nga kënga, shprehjen poetike e redakton në elementin e vet themelor — në metaforën, neopopullarizmi që, i frymëzuar nga poezia popullore, do t'i rikrijojë dhe modernizojë dhe do t'i bëjë më të llojllojshme motivet e kupletet më të begatshme, si rrezistencë ndaj lirizmit të ftohtë intelektual, syrealizmi që, pothuaj pavarësisht nga poetët frëngë, sinas frymëzimeve dhe rrugëve të veta, do t'i realizojë disa vepra të mrekullueshme.

Kjo është atmosfera letrare në të cilën paraqitet, merr pjesë dhe e përcakton Alberti me këngëtimin e vet. Për poezinë e tij janë karakteristike pothuaj të gjitha fazat nëpër të cilat kalon poezia spanjolle e kësaj periode dhe e gjithë atmosfera që e krijojnë krijuesit e saj, ndonëse neopopullarizmi dhe syrealizmi do të lënë vulën më të fuqishme dhe do të japin frytet më të begatshme të këndimit të tij nga kjo kohë.

Rafael Alberti hy në botën e poezisë me librin e vet të parë „Marinari në tokë”, të botuar në vitin 1924. Atëbotë në poezinë spanjolle kanë zënë vendin e tyre librat e Lorkës, Diegos, Salinasit, Pradosi. Pas viteve të para rinore kushtuar pikturës, Alberti befas e zbulon vokacionin e vet prej poeti, duke i shkruar vargjet e para mu atë natë kur i vdes i ati. Prej tyre deri në paraqitjen e „Marinarit në tokë” kalojnë vetëm pesë vjet, por të mjaftë që të formohet një zë i ri, autentik dhe i fuqishëm i poezisë spanjolle.

Alberti është një krijues i atillë, arti i të cilit është i lidhur drejtpërdrejt me biografinë e tij. Ngjarjet në jetën personale dhe ngjarjet në kohën kur jeton, si edhe qëdrimi aktiv ndaj atyre ngjarjeve përcaktojnë rrugën e këngës së tij. Ndoshta, pikërisht për këtë arsye duhet të ndalemi dhe të shkruajmë për to.

Rafael Alberti u lind në vitin 1902 në Puerto de Santa Marija, afër Kadisit, në bregun e Atlantikut. Duke e ndërprerë shkollimin e vet në shkollën e jezuitëve, Alberti shkon për në Madrid, së bashku me familjen e tij. Në vitin 1917 — ai i për-

kushtohet pikturës, duke i vizituar muzetë e Madridit, duke bërë kopje dhe skica sipas veprave të mjeshtërve të mëdhenj. Më mëtej në Madrid, e pastaj në Siera de Rafael, ku klon një kohë në mjekim, nis aventura e tij poetike, njëra ndër aventurat më të fuqishme dhe më të pasura në Spanjën bashkëkohëse. Për librin e parë të vjershave „Marinari në tokë”, juria ku gjendet edhe Maçado, ia ndan shpërblimin kombëtar për poezi, me çka në mënyrë të shkëlqyeshme e dëshmoi kthesën e madhe jetësore dhe krijuese. Duke u interesuar për pikturën, i cili nxit edhe interesimin dhe angazhimin e tij të madh për teatro, Rafael Alberti gjithnjë e më shumë i përkushtohet poezisë, duke i shkruar librat e tij të rinj — „E dashura”, „Agimi i shebojave”, „Mbi engjujt”, „Gëlqerja dhe zhavorri” e të tjerë. Kjo është koha kur në shtëpinë e njohur të studentëve „Residencia de entudiantes” do të nisë miqësia e madhe me Lorkën, Vilën, Dalin, Bunjuellin, etj. Kjo është periudha kur Alberti angazhohet në luftë kundër diktaturës së Primo de Riveros, për t’u inkua-druar pastaj me gjithë zjarrin dhe entuziazmin në jetën kulturore dhe shoqërore të Republikës. Në vitin 1931 ai qëndron në Paris, duke studiuar teatrin bashkëkohës, udhëton në Evropë, viziton Bashkimin Sovjetik, kurse në vitin 1933, me bashkëshorten, Marija Tereza Leoni, themelon revistën „Ostubre”, që vitin pasues e ndal censura. Bashkëpunon me revistën e mikut të tij Pablo Neruda — „Caballo verde por ta poesia”. Udhëton në Nju-Jork, Havanë dhe Meksiko, ku mban ligjërata dhe recitale të poezisë, për t’u kthyer në Spanjë në prag të Luftës qytetare, duke hyrë menjëherë në radhët e Frontit popullor për mbrojtjen e Republikës, si luftëtar e poet dhe si sekretar i Lidhjes së intelektualëve antifashistë. Kjo është koha kur tashmë frymëzohet nga motive sociale dhe politike të vendit, ku tash bashkohen vargjet për luftën, për heroizmin dhe viktimat e Spanjës së tij. Pas disfatës së Republikës, Alberti emigron në Paris, prej nga në vitin 1940 kalon në Buenos Aires, ku do të qëndrojë deri në fillim të vitit 1963. Ndërkohë vazhdon aktiviteti i gjallë që shoqërohet me një varg udhëtimesh në Evropë, Kinë, në Amerikën Latine. Në vitin 1963 shpërngulet në Romë, dhe mbetet deri në vitin 1978, kur kthehet në Madrid, duke marrë pjesë aktive, edhe një herë, në fushatën elektorale zgjedhore në Spanjë. U zgjodh deputet komunist në vendlindjen e tij, Andaluzi, por së shpejti vendin e tij do t’ia lëshojë një aktivisti më të ri, për të mundur të vazhdojë aktivitetin politik me krijime poetike. Gjatë viteve tridhjetë Alberti shkruan disa libra me lrikë të angazhuar, si janë „Poeti në rrugë”, „Çdo çast” dhe të

tjerë, kurse gjatë emigrimit të gjatë dhjetra libra ndër të cilët dallohen „Bregu i detit”, „Balada dhe kancone nga Parana”, „Midis karanfilit dhe shpatës” „Batica”, „Për pikturën”, „Kthimi në largësinë e gjallë”, „Roma”, „Rrezik për udhëtarët”, „Tetë emra të Pikasos”, „Këngë të luginës së lartë të Anienës” etj.

Si autor dramash Rafael Alberti është njëri nga shkrimtarët më të rëndësishëm të Spanjës bashkëkohëse. Në vitin 1931 u vunë në skenë dramat „Njeri i shkatërruar” dhe „Ferman Galani”. Në periodën e Luftës qytetare ai udhëheq me teatrin e njohur shëtitës „Mono azul” (Kombinezoni i kaltër) për të cilin shkruan agitka dhe farsa satirike, adapton Servantesin („Numansija”). Më vonë i shkruan edhe pjesët „Kantata për heronjtë dhe për vëllazërimin e popujve”; „Radio Sevilla”, „Çdo çast”, „Tërfoja e lulëzuar”, „Nata luftarake në muzeun Prado”, etj.

Rafael Alberti është edhe autor i prozës memoriale „Pylli i humbur” dhe i një vargu esesh dhe shqyrtimesh të temave letrare dhe piktorale.

I përkthyer dhe i botuar si poet, i interpretuar si autor i dramave, i çmuar shumë mirë si krijues piktoral, prore intelektual i angazhuar në mënyrë humane, mik i mendimtarëve të mëdhenj të Spanjës dhe të botës — Unamuno, Himenezi, Maçado dhe Lorka, Barbysi dhe Rolani, Eliari dhe Aragoni, Neruda dhe Asturias, Erenburgu dhe Hemiguesi, Pikasoja dhe Pasternaku, e të tjerë, Rafael Alberti me decenie gjendet në thjerrzën e bashkëkohësisë letrare dhe artistike të Spanjës dhe të botës.

Poezia e pasur, e frytshme dhe e llojllojshme e Rafael Albertit, paraqet një interes të madh për kritikën dhe ajo është vlerësuar dhe ndriçuar nga kënde të ndryshme. Por për ta fituar në pasqyrë më interesante për opusin e tij njëmend impresiv, duhet të ndahet kjo në disa faza. Këto nuk duhet ndarë në mënyrë të mprehtë, pse Rafael Alberti deri më sot i mbeti besnik këngëtimit me të cilin hyri në poezinë moderne spanjolle, por janë karakteristikë nga disa aspekte: për nga motivet, për nga përcaktimet intelektuale dhe ideore, për nga gjuha. Këto janë katër faza esenciale.

Në fazën e parë të krijimtarisë së Rafael Albertit radhiten librat e vjershave „Marinari në tokë”, „E dashura”, „Agimi i shebojave”, të shkruar prej vitit 1920 e deri në vitin 1926. Kjo është faza e tij neopopullaristike në të cilën manifestohet në mënyrë të plotë kthimi kah kënga dhe këngëtimi popullor, kah këngët popullore të renesansës së shekullit XV dhe të shekullit të XVI: Hill Visente etj. Temat e pasura të fëmijërisë, me obsesionin e përhershëm për detin thuhet me një frymë, me frymëzim të madh, me zhdërvjelltësi të jashtëzakonshme, me lojë

dhe muzikalitet të vargut dhe të gjuhës. Këto janë medalone të bukura, perla, shpesh të reduktuara në disa vargje, rrallë më të gjata, ku shpërthen kujtimi dhe deti. Libri më i rëndësishëm i kësaj periode, „Marinari në tokë” është himni dhe elegjia e tij, ajo këngë vajtimi për peizazhet e fëmijërisë që njeriun e ri do ta hedhin në bredhje nëpër rrugët e Madridit dhe nëpër malet e Spanjës. Kënga është e pastër, e tejdukshme, e shkëlqyeshme, në harmoni të çuditshme me dritat dhe ritmet e detit që prore shfaqen në ëndërr dhe në zhgjëndërr, në imagjinatë, në shpirtin e poetit.

Në „E dashura”, që e realizon si ditar poetik dhe si gjeografi lirike, që gjatë një udhëtimi me të vëllanë nëpër krahinat e lashta të Kastilës dhe nëpër vendin e Baskëve, ai na e afron dashurinë e tij të trilluar që e bën të ndjekë atë rrugë të çuditshme dhe magjepsë të zbulimeve dhe të përjetimeve. Për këtë flet Klod Kufoni në studimin e tij për Albertin, të botuar në vitin 1966: „Me këtë shoqërim të këndshëm dy burra kanë hipur së pari në viset e larta, në Siera de Gvadarama, pastaj në luginën e Dueros, që i ngjyros emrat e shumë qytezave: Aranda de Duero, Roa de Duero, Penjaranda de Duero... Ky është një vend me kështjella, me gërmadha dhe me plepa, vend i qetësisë dhe i vetmisë, i mushkave, i giuetarëve, i barinive dhe i druvarëve”. Vjershat e kësaj përmbledhjeje janë miniatura të njëmendta, rruza të impresioneve dhe të përjetimeve të peizazhit, gjithnjë të projektuara nëpër veten, me sytë kurreshtarë dhe në ëndërrime. Këto janë akorde të bukura dhe kumbuese të një natyre rrezatuese, si kuplete këngës popullore, refrenet e tyre në transpozicion modern.

Në „E dashura” me rastin e çdo lëvizjeje mbi tokë, mungesa e detit na mbush me nostalgji, në „Agimi i shebojave”, shkruar në malet e Siera Morenës, në Rute, „Në fshat dramatik” si thotë vetë Alberti, ku malli për detin është i mprehtë, ky pikëllim dhe kjo nostalgji manifestohet plotësisht. Njëfarë drite, ngjyrat peizazhi tjetër, i vrazhd dhe dramatik, krijojnë një lirikë të hijesuar, të errët dhe të durueshme të visit, të dashurisë, të kujtimit. Vetmia, mbyllja në vete, jeta plot travaja na qasin me vargjet në këtë libër deri te tonet e hidhura të kitarrës dhe këngët e Lorkës.

Kjo fazë e krijimtarisë së Albertit është rrezetuar dhe tingulluar me frymëzime të mëdha. Nëpërmjet tij kënga popullore dhe këngëtimi i poetëve të renesansës përsëri do të rrahin si një valë e madhe në poezinë spanjolle. Por kësaj radhe ato janë afruar, inkadruar dhe integruar në poezinë e re me një sensibilitet të ri. Kupletet e tyre, refrenet e tyre, motivet e tyre,

muzika e tyre njihet me figura të reja, me metafora të reja, me strukturë të re, me ndjeshmëri të re të botës. Kjo poezi e Albertit flet për mjeshtërinë e madhe të gjuhës poetike dhe në të poeti na zbulohet si magjistar në duart e të cilit gjuha fiton mundësi të papritura dhe të pahetuara.

Perioda e dytë e krijimtarisë së Albertit përfshin gjithashtu tri vepra, ndonëse shumë kritikë i ndajnë në tri etapa ose gjysmë-etapa. Kjo është perioda e tij syrealiste. Zbulimin e Gongorës dhe ndikimin e tij të shkëlqyeshëm e shpreh në librin „Gëlqerja dhe zhavorri” (1926-1927), kurse përjetimin e thellë me kohën e filmit të pazë — libri „Unë qeshë një i marrë dhe këtë që pashë në mua i bëri dy të marrë” (1929). Libri i tretë, i cili tërësisht e ka vulën e kësaj periode të krijimtarisë së Albertit, është përmbledhja e vjershave „Për engjujt”, e botuar gjatë vitit 1927-28. Vendet e errta dhe hermetizmi të poetikës së Gongorës, të pranishme në përmbledhjen „Gëlqerja dhe zhavorri”, shqetësimi dhe çudia e tij intelektuale për shkak të përparimit teknik të qytetërimit, të derdhura në forma harmonike klasike — tercina, sonete, romansa, flasin për praninë paralele të poetikës së Gongorës dhe të asaj syrealiste të këngëtimit.

Libri „Unë qeshë një i marrë dhe këtë që pashë prej meje i bëri dy të marrë”, titullin e të cilit Alberti e merr nga Kalderoni i vjetër, na zbulon autorin tërë të dhënë pas fenomenit të filmit pa zë dhe me herojtë qesharakë dhe tragjiko-komikë — Sharlon, Baster Kitonin, Lojdin, Laurelin dhe Hardin, — klounet ironikë dhe tragjiko-komikë groteska, absurdi dhe somnambulja, humori i zi, që dalin nga këto vjersha, me dimension të ri të këngëtimit të Albertit, flasin për një sensibilitet të ri të syrealizmit. Në këto vepra papritur ai ndahet nga vjersha të shkurtëra, nga miniatura e shkëlqyeshme dhe muzikale, duke shtënë në poezinë e vet forma të ndërlikuara, të pasuruara me shkrepitima metaforike ose me struktura dramatike të narracionit ironik.

Libri i vargjeve „Për engjujt” është shprehje kulminante e kësaj kthese të thellë në këngëtimin e Albertit, sipas shumicës kjo është shprehje kulminante e opusit të tij dhe kontribut i madh për zhvillimin e syrealizmit evropian dhe të poezisë evropiane në përgjithësi. Kjo vepër flet për antitradicionalizmin dhe novatorizmin e Albertit, për qëndrimin e tij kritik ndaj formave, letrare ekzistuese dhe ndaj gjuhës dhe shprehjes. Ajo flet për ankthet, për gjendjen somnambule, për zbulimin e errët të greminave, për gjendjet dhe krizat e shpirtit dhe të gjërave që në vargjet e tija abstrakte, metafizike dhe vizionare manifestohen plotësisht. Këto vargje, shprehje e anktheve të errta, të

dhembjes, të vetmisë, të pagjumësisë dhe të ngashërimit, të shkruara me ngërçe, me një automatizëm të fjalëve, tingujve ngjyrave, pikturave, në dinamikë, në dramatikë, në pakënaqësi, në vuajtje, i dalin Albertit shtigjet për krijimtari të mëtutjeshme dhe ndryshime intelektuale të këtyre gjendjeve të shpirtit dhe për ndërrimin e regjimit të gjërave dhe për tejkalimin e konvencave letrare e të instituteve shoqërore qytetare

Vargjet syrealiste të Albertit paraqesin në të njëjtën kohë shkëputjen nga konvencat e estetikës oficiele dhe e të bashkohësisë shoqërore dhe përgatitjen për daljen e tij në arenën e hapur, ku do të zhvillohet beteja për ndërrimin e botës. Në „Fjalime dhe vendbanime”, e shkruar gjatë vitit 1929-1930, vazhdon me vargje vërshuese, të derdhura, dhe këngë në prozë zbulojnë gamën e errët të jetës shpirtërore të autorit, por tash në lidhje më direkte me botën reale dhe me kundërthëniet sociale, duke hapur horizontin e ndritshëm të ditëve të ardhshme. Me librat „Poeti në rrugë” (1931-1935), „Çdo çast” (1934-1939), dhe „Jeta dygjuhësore e një të ikuri spanjoll” (1939-1940) Rafael Alberti bën kthesën e madhe esenciale krijuese ekzistencialiste: pakënaqësia me gjendjen ekzistuese të diktaturës dhe me krizën në të cilën kalon Republika e udhëhequr nga e djathta reaksionare, problemet e hapta sociale dhe kundërthëniet e Spanjës e çojnë atë në marksizëm dhe në revolucion, kurse pakënaqësia me estetikën oficiale qytetare e çojnë kah poezia sociale e angazhuar dhe politike. Kjo poezi që jeton intensivisht tridhjetë vjet dhe që kurrë nuk do të lehet prej dorës tërësisht, fillon me një lirikë sociale për token spanjolle dhe me kujtime për fëmijërinë, por tash jo nga këndët e shkëlqyeshme të librit të parë, por për njohuritë e dëshprueshme, për kolegjin e urrejtur, për të kaluar në temat amerikane të solidaritetit me popujt e shtypur të Panamasë, Kubës, Venezuelës, me zezakët e përbuzur të Amerikës. Identifikimi i jetës dhe i poezisë së tij, e sjell Albertin në radhët e para të mbrojtjes së Republikës, duke dhënë shembull personal e me këngëtimin e tij një kontribut të fuqishëm të romanceros heroike dhe tragjike. Vuajtjet dhe trimëria, dhembja dhe protesta, dëshprimi dhe shpresa mbushin faqet me lirikë militante dhe politike të Albertit, me çka e rru mbullakson me këngët e para të të ikurit, me njohuritë e para të jetës së dëshprueshme të të shpërngulurit në vend të huaj. Kthimin e Albertit kah poezia sociale, politike dhe luftarake, estetët qytetarë e manifestojnë me habi dhe keqardhje për shkak të „shkatërrimit” të një lirikës të jashtëzakonshme. Mirëpo, shokët e tij — poetët, piktorët, romancierët, kishin mirëkuptim të plotë për këtë ndryshim të tij. Sepse lufta e tij dhe rrëfimi

poetik nuk do të shterren me temat e reja, me përcaktime të reja. Ndonëse edhe gjatë kësaj periode, edhe më vonë, angazhimi i ditës në aksionin revolucionar e çojnë kah angazhimi i ditës edhe në poezi, ai ngrtet më shumë lart mbi efemeritetin e ditës, duke zbuluar çaste të reja në këngët e krijuara me frymëzim të thellë human. Disa këngë të kësaj periode u përkasin sot dëshmime të thella artistike të vuajtjeve, heroizmit dhe dramës së Spanjës. Në vargjet e drejtpërdrejta, të thjeshta, ku ndërrohen vazhdimisht ato të stilit të Lope de Vegas dhe të këngës popullore me sonete për vargje të lira, ku gjuha figurimi dhe metafora kërkojnë ide dhe ndjenja të qarta, Rafael Alberti në mënyrë të përjetuar deri në tragjedi, me një qëndrim të pastër estetik, etik dhe filozofik, ndriçon thellë intimën e tij nëpërmjet kronikës së kohës së tij.

Nëse poezinë e njëzet viteve të para të krijimtarisë së Albertit mund ta ndajmë në tri faza themelore karakteristike, lirika e dyzet viteve të pastaimë mund të ketë vetëm një titull: poezia e egzilit. Në dhjeta libra të kësaj periode ai i kthehet këngëtimit të tij të parë, me përvojën e qasjes neopopularistike dhe me gjuhën syrealiste e preokupimet e kësaj fryme. Ai u kthehet kujtimeve dhe dramës së Spanjës së tij, Madridit, vdekjes së miqve të tij Lorkës, Maçados, Ernandesit, angazhimit për një botë më të derjtë dhe më humane, të pasuara me vargjet e luftës së pareshtur të „poetit të rrugëve”, çka do ta rrezetojë dhe përmbush poezinë e tij me përmbajtje të reja.

Opusi poetik i Rafael Alberti për nga begatia e botës së brendshme, me preokupimet intelektuale, me motivet, me gjuhën, me pasurinë e formave poetike, me konsekuencën etike, me angazhimin njerëzor dhe me gjerësi filozofike, është aq e madhe, sa që kërkon gjithnjë e më shumë hapësirë dhe studime të reja. Por një gjë është e sigurt: me poezinë e tij letërsia spanjolle i hapi rrugët e zhvillimit, kurse poezia bashkëkohëse u pasurua me njerin ndër emrat e saj më të shkëlqyeshëm.

Rafael Alberti është bard i njëmendtë i Spajnës, i cili e ndjen, e gëzon, e dergj dhe e këngëton tërë bukurinë e saj dhe të gjitha vuajtjet, peizazhin e saj, njerëzit e saj, të kaluarën e saj, bashkëkohësinë e saj, dështimet e saja, dhembjet e saja, të gjitha ënëdrrimet e saja. Mjeshtër i vargut, virtuoz i fjalës. Rafael Alberti e njeh gjithnjë materien e vet poetike, të gjitha thellësitë e saja, të gjitha fluturimet, tërë fluidin e saj, të pasur dhe të pakapshëm, i ndjen dhe i realizon me gjuhën e vet, duke na dhuruar tërë bukurinë e saj.

Udhëtar i madh sipas kërkesave të kërshërisë së tij të paštërrur të poetit dhe njeriut, por edhe i detyruar nga koha

dhe fati i tij e i vendit të tij, Rafael Alberti është poet i kohës së tashme, i planetit tonë, është njeri i së sotmes dhe pasues i ideve të veta. Për të Migel Anhel Asturiasi, thotë: „Ai është njësoj i madh, është poet i Amerikës sonë të madhe ku qëndron gati 25-vjet, në Argjentinë, edhe për nga udhëtimet e tija nëpër kontinent, ku e prisnin të rinjtë, diktatorët e ndiqnin, me vjershat e tija për Paranën. Rafael Alberti është krenaria e krijimtarisë kulturore të Spanjës dhe të Amerikës, të asaj Amerike që e flet spanjollishten”.

Ne pajtohemi me këtë.

MATEJA MATEVSKI

FUND

PËRMBAJTJA

Këngët e para	5
Qielli i ri	7
Detit	8
Sirena e fushës	9
Drenusha ime	10
Shtrydhëmnin mbi det	11
Ëndrra	12
Nëse vdes zëri në tokë	13
Aranda e dueros	14
Roa de Duero	15
Gërmadhat	16
Nga Kanikosi de la Siera për Santa Domingo de Silos	17
Siera de Pankorvo	18
Madrigali për krahërin e humbur	19
Spanjën e kaloj me ty	20
Cili shteg e fshehu atë	21
Shitja	22
E mallkuara	23
Nëna pa të hetuar	24
E ndritshme dhe e errët	25
Xixëllimi	26
Engjëlli i humbur	27
Trupi i pabanuar	28
Engjëlli i numrave	29
Thirrja e hijes	30
Kënga e engjëllit të pafat	31
Engjëlli engjell	32
Qeni i flaktë	33
Engjëlli i mirë	35
Engjëlli grykës	36
Agimi që pagëzon	37
Lugetërit	38
Lamtumirë	39
Takimi i pikëllueshëm me Sharlon	40
Baster Kitoni e kërkon në mal të fejuarën e tij e cila është një lopë e vërtetë	42
Fëmijët e Estramadurës	44
Një lugat sillet nëpër Evropë	45
Kolegji	47
Motra	52
Nju-Jorku	53

Nokturno	56
Demi në det	57
Shkulën një dru	59
Pylli është i madh dhe i vetmuar	60
Sot s'dëgjohej deti në pyll	61
Sa jam i vetmuar	62
Kthimi i ri i vjeshtës	63
Kthimi i hijes së mallkuar	64
Kthimi i poetit të vrarë	66
Kthimi i poezisë së pandryshueshme	68
Kthimi para brigjeve spanjolle	70
I ndaluar para humnerës së detit, në bregun atlantik amerikan	72
Balada për poetët e sotëm andaluzianë	73
Balada për çka thotë era	74
Kënga e 12	75
Kënga e 15	76
Balada për atë që s'ka qenë kurrë në Granadë	77
Përsëri, vjeshta	79
Piktura, lumenj, trena, aeroplanë	81

SHTATË KËNGË PËR PIKASON

Ai është Demon	83
Dora	84
E dëgjon, çfarë muzike është	85
Atë vepër e krijoi	86
Cdo ditë	88
Vetmia jote e tashme	89
Luginës	90
Kush e shkel bjeshkën	91
Të çarat në gur	92
Njerëzit po shkojnë	93
Zogjtë	94
Unë e di mirë	95
Kohë e dënimeve	96
Mateja Matevski: RAFAEL ALBERTI	97

Rafael Alberti: KËNGA E ENGJELLIT TË PAFAT / Redaktor teknik: Enver Sylejmani / Korrektore: Fehmi Spahiu / Tirazhi: 2.000 copë / U shtyp në shkurt të vitit 1981 në Shtypshkronjën e OPGBG „Rilindja” — Prishtinë.

850-1